Het einde van de dood

CIXIN LIU

HET EINDE VAN DE DOOD

Vertaald door Eisso Post en Richard Heufkens

2021 Prometheus Amsterdam

Voor deze editie is gebruikgemaakt van de Engelse vertaling door Ken Liu uit 2016, die het Chinese origineel, in nauwe samenwerking met de auteur, op sommige plaatsen heeft aangepast voor de westerse lezers. De voetnoten zijn van de hand van Ken Liu.

Oorspronkelijke titel *死神永生*
© 2010 Cixin Liu
Oorspronkelijke uitgave 2010, Chongqing Media & Publishing Co., Ltd.
Nederlandse vertaalrechten geautoriseerd door FT Culture (Beijing) Co., Ltd., 2020
B&R Book Program
© 2021 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en Eisso Post en Richard Heufkens
Omslagontwerp DPS Design & Prepress Studio naar een ontwerp van Stephan Martiniere
Foto auteur Pan Shiyi
Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 4583 5

Fragment uit het voorwoord van *Een verleden buiten de tijd*

Ik neem aan dat dit een *geschiedenis* genoemd zou moeten worden; maar aangezien mijn geheugen het enige is waar ik op kan vertrouwen, mist het de nauwkeurigheid van echte geschiedenis.

Zelfs *verleden* is geen accurate omschrijving, want alles op deze pagina's is niet in het verleden gebeurd, vindt niet nu plaats en zal niet in de toekomst gebeuren.

Ik wil niet alle details optekenen. Enkel een raamwerk, voor de geschiedenis of ter herinnering. Er zijn al meer dan genoeg details bewaard gebleven. Verzegeld in drijvende flessen zullen ze hopelijk het nieuwe universum bereiken en daar bewaard blijven.

Dus heb ik enkel een raamwerk geschreven; op een dag zal dat raamwerk het misschien gemakkelijker maken om alle details in te vullen. Natuurlijk zal die taak niet aan ons toevallen – ik hoop alleen maar dat die dag zal komen.

Ik betreur het dat die dag niet in het verleden heeft bestaan, niet in het heden bestaat en niet in de toekomst zal bestaan.

Ik verplaats de zon naar het westen, en terwijl de hoek van het licht verandert, glinsteren de dauwdruppels op de zaailingen in het veld als talloze ogen die plotseling openspringen. Ik verzwak het zonlicht, zodat de avondschemering eerder komt; dan staar ik naar mijn eigen silhouet aan de verre horizon, voor de ondergaande zon.

Ik zwaai naar het silhouet; het silhouet zwaait terug. Als ik naar mijn eigen schaduw kijk voel ik me weer jong.

Dit is een heerlijke tijd, precies goed voor herinneringen.

Deel I

Mei, 1453 AD
De dood van de tovenares

Constantijn XI hield even pauze om tot zichzelf te komen, schoof de stapel stadsverdedigingskaarten die voor hem lagen opzij, trok zijn purperen mantel strakker om zich heen en wachtte.

Hij had een heel precies tijdsgevoel: de trilling kwam op het moment dat hij hem verwachtte, een krachtige, gewelddadige beving die van diep uit de aarde leek te komen. De zilveren kandelaar gonsde en een laagje stof, dat misschien al duizend jaar boven op het Grote Paleis had gelegen, viel neer en zweefde de kaarsvlammen in, waar de stofjes in kleine vonkjes veranderden.

Elke drie uur – de tijd die de Ottomanen nodig hadden om een van hun monsterachtige bombardes, ontworpen door de wapenbouwer Orban, te herladen – bestookten stenen ballen van 550 kilo de muren van Constantinopel. Dit waren de sterkste muren ter wereld. Oorspronkelijk gebouwd door Theodosius II in de vijfde eeuw, en sindsdien voortdurend versterkt en uitgebreid; deze muren waren de voornaamste oorzaak dat het Byzantijnse hof zo veel machtige vijanden had overleefd.

Maar nu sloegen de reusachtige stenen ballen bij elk raak schot openingen in de muren, alsof een onzichtbare reus erin hapte. De keizer kon zich het tafereel voorstellen: terwijl het puin van de explosie nog door de lucht vloog, stormden talloze soldaten en burgers onder een hemel vol stof als een zwerm dappere mieren naar de verse wond in de muren. Ze vulden het gat op met wat er maar voorhanden was: brokstukken van andere gebouwen in de stad, vlasdoeken zakken aarde, dure Arabische tapijten... Hij kon zich zelfs de stofwolk voorstellen, gedompeld in het licht van de ondergaande zon, die langzaam naar Constantinopel zweefde, als een gouden sluier.

In de vijf weken dat de stad nu belegerd werd, kwamen deze trillingen zevenmaal per dag, met even regelmatige tussenpozen als de slagen van de een kolossale klok. Dit was de tijd en het ritme van een andere wereld, de tijd van heidenen. Vergeleken met deze bevingen leken de slagen van de koperen klok met de tweekoppige adelaar in de hoek, die de tijd van de christenheid aangaven, zwak en flauw.

De trillingen hielden op. Na een poos bracht keizer Constantijn met enige moeite zijn gedachten weer bij de werkelijkheid voor hem. Met een gebaar liet hij de wacht weten dat hij klaar was voor degene die achter de deur op hem wachtte.

Phrantzes, een van de hoogste dienaren van de keizer, kwam binnen, met een slanke, fragiele gedaante in zijn voetspoor.

'Dit is Helena.' Phrantzes stapte opzij en de vrouw werd goed zichtbaar.

De keizer bekeek haar. De edelvrouwen van Constantinopel hadden een voorkeur voor rijkelijk versierde kleren, terwijl de gewone vrouwen eenvoudige, vormloze, witte jurken droegen, die tot hun enkels reikten. Maar deze Helena leek een combinatie van beide. In plaats van een tuniek met gouden borduursel droeg ze een gewone witte jurk, maar met een weelderige mantel erover; in plaats van het purper en rood dat aan de adel was voorbehouden was de mantel echter geel geverfd. Haar gezicht was betoverend en sensueel, en deed denken aan een bloem die liever zou verrotten in weelde dan verwelken in eenzaamheid.

Een prostituee, en waarschijnlijk een die goede zaken doet.

Ze hield haar blik omlaag en haar lichaam beefde, maar de keizer merkte een koortsachtige gloed op in haar ogen, die wees op een opwinding en geestdrift die zeldzaam was voor iemand van haar rang.

'Kunt u toverij bedrijven?' vroeg de keizer.

Hij wilde deze audiëntie zo snel mogelijk afronden. Phrantzes was gewoonlijk zorgvuldig en nauwgezet. Van de rond de achtduizend soldaten die Constantinopel nu verdedigden was slechts een klein gedeelte uit het staande leger afkomstig, en ongeveer tweeduizend waren Genuese huursoldaten. Phrantzes had de taak gehad om de rest stukje bij beetje uit de inwoners van de stad te rekruteren. Hoewel de

keizer niet bijzonder geïnteresseerd was in zijn nieuwste idee, moest hij het vanwege de positie van de kundige minister tenminste een kans geven.

'Ja, ik kan de sultan doden.' Helena's zachte stem trilde als zijden draden in een windvlaag.

Vijf dagen daarvoor had Helena voor het paleis gestaan en geëist de keizer te mogen zien. Toen de wachten haar weg probeerden te duwen had ze een klein pakketje laten zien dat hen had verbijsterd. Ze wisten niet precies wat zij hun liet zien, maar wel dat het niet iets was wat zij in haar bezit zou moeten hebben. In plaats van dat zij naar de keizer was gebracht was ze vastgehouden en ondervraagd over hoe ze het in handen had gekregen. Haar bekentenis was juist gebleken, waarna ze naar Phrantzes was gebracht.

Phrantzes haalde nu het kleine bundeltje tevoorschijn, wikkelde de vlasdoek eraf en zette de inhoud op de schrijftafel van de keizer.

De blik van de keizer was even verbijsterd als die van de soldaten vijf dagen geleden. Maar in tegenstelling tot hen wist hij onmiddellijk wat hij zag.

Meer dan negen eeuwen daarvoor, tijdens de heerschappij van Justinianus de Grote, hadden meesterhandwerkslieden twee kelken van puur goud gegoten, bezet met edelstenen en stralend van een overweldigende schoonheid. De twee kelken waren identiek, behalve de indeling en de vormen van de edelstenen. Een van de twee was in het bezit gehouden van de opeenvolgende Byzantijnse keizers; de andere was samen met andere schatten weggesloten in een geheime kamer in het fundament van de Hagia Sophia in 537 AD, toen de grote kerk herbouwd werd.

De glans van de kelk die de keizer kende was mat geworden in de loop der tijd, maar degene voor hem zag er nog net zo stralend uit alsof hij gisteren pas gegoten was.

Eerst had niemand Helena's bekentenis geloofd, en was het idee dat ze hem waarschijnlijk van een van haar rijke klanten had gestolen. Hoewel veel mensen wisten dat er een geheime kamer onder de grote kerk lag, kenden maar weinigen zijn precieze locatie. Bovendien zat de geheime kamer tussen de enorme stenen diep binnen de funda-

menten verborgen en leidden er geen deuren of tunnels naartoe. Zonder enorme technische inspanningen zou het onmogelijk moeten zijn geweest om in de kamer te komen.

Maar vier dagen geleden had de keizer bevolen de kostbare kunststukken van de stad te verzamelen in het geval Constantinopel zou vallen – dat was eigenlijk een echte wanhoopsmaatregel, want hij begreep heel goed dat de Turken alle wegen naar de stad over land en zee hadden afgesneden, en dat hij nergens naartoe zou kunnen ontsnappen met de schatten.

Dertig arbeiders moesten drie dagen ononderbroken werken om de geheime kamer binnen te komen; de muren ervan waren gemaakt van stenen zo immens als die van de Grote Piramide van Cheops. In het midden van de kamer stond een enorme stenen sarcofaag, afgesloten met twaalf dikke, kruislings aangebrachte ijzeren ringen. Er was nog bijna een hele dag voor nodig om die ringen door te zagen, en vijf arbeiders slaagden er, onder het oog van vele bewakers, uiteindelijk in het deksel van de sarcofaag te lichten.

De toeschouwers waren stomverbaasd, niet vanwege de schatten en heilige voorwerpen die daar bijna duizend jaar verborgen hadden gelegen, maar vanwege een trosje druiven dat erbovenop lag, nog vers.

Helena had beweerd dat ze vijf dagen daarvoor een trosje druiven in de sarcofaag had achtergelaten, en precies volgens haar verklaring was de helft van de druiven opgegeten en zaten er nog maar zeven aan de steel.

De arbeiders vergeleken de schatten die ze hadden blootgelegd met de lijst die ze aan de binnenkant van de stenen sarcofaag hadden gevonden: alles was er, behalve de kelk. Als de kelk niet al bij Helena was aangetroffen, en zonder haar verklaring, zouden alle aanwezigen ter dood zijn gebracht, ook al hadden ze allemaal gezworen dat de geheime kamer en de sarcofaag ongeschonden hadden geleken.

'Hoe bent u hieraan gekomen?' vroeg de keizer.

Helena's lichaam beefde nog heviger. Blijkbaar gaf haar toverkracht haar geen veilig gevoel. Ze staarde de keizer aan met ogen vol verschrikking en perste er een antwoord uit. 'Die plekken... Ik zie ze... Ik

zie ze als...' Ze worstelde om het juiste woord te vinden. '...open...'

'Kunt u dat voor mij demonstreren? Haal iets ergens uit dat afgesloten is.'

Helena schudde haar hoofd, de doodsangst verlamde haar tong; om hulp smekend keek ze Phrantzes aan.

Phrantzes nam het woord. 'Ze beweert dat ze haar toverij alleen kan uitvoeren op een bepaalde plaats. Maar ze kan die plek niet onthullen en niemand mag worden toegestaan haar te volgen. Anders zal de toverkracht voorgoed verloren gaan.'

Helena knikte heftig.

'In Europa zou u al op de brandstapel geëindigd zijn,' zei de keizer.

Helena stortte ter aarde en sloeg haar armen om zich heen. Haar kleine gedaante leek op een kind.

'Kunt u iemand doden?' drong de keizer aan.

Maar Helena trilde alleen maar. Na herhaaldelijk aandringen van Phrantzes knikte ze uiteindelijk.

'Goed dan,' zei de keizer tegen Phrantzes. 'Probeer haar uit.'

#

Phrantzes leidde Helena langs een lange trap omlaag. Erlangs wierpen fakkels in muurhouders zwakke lichtkringen. Onder elke fakkel stonden twee gewapende soldaten; hun wapenrusting reflecteerde het licht op de muren in levendige, flakkerende patronen.

Uiteindelijk kwamen ze aan bij een donkere kelder. Helena sloeg haar mantel dichter om zich heen. Hier werd het ijs van het paleis opgeslagen voor gebruik in de zomer.

De kelder bevatte nu geen ijs. Een gevangene zat gehurkt onder de fakkel in de hoek, aan zijn kleding te zien een Anatolische officier. Zijn felle ogen, als van een wolf, loerden door de ijzeren tralies naar Phrantzes en Helena.

'Ziet u hem?' vroeg Phrantzes.

Helena knikte.

Phrantzes gaf haar een zak van schapenhuid. 'U kunt nu gaan. Kom voor zonsopgang terug met zijn hoofd.'

Helena haalde een kromzwaard uit de zak, dat in het fakkellicht glinsterde als een halvemaan. Ze gaf het terug aan Phrantzes. 'Dit heb ik niet nodig.'

Daarop liep ze de trap op, haar voetstappen geluidloos. Toen ze de lichtkringen passeerde die de fakkels in het duister wierpen, leek ze van vorm te veranderen – dan weer vrouw, dan weer kat – tot haar gestalte verdween.

Phrantzes richtte zich tot een van de officiers: 'Verhoog de beveiliging hier.' Hij wees op de gevangene. 'Verlies hem geen moment uit het oog.'

Toen de officier verdwenen was, zwaaide Phrantzes met zijn hand en doemde er een man op uit de duisternis, gehuld in een zwarte monnikspij.

'Kom niet te dichtbij,' zei Phrantzes. 'Als je haar kwijtraakt is dat maar zo, maar laat haar jou onder geen beding ontdekken.'

De monnik knikte en ging net zo stil als zij de trap op.

#

Die nacht sliep Constantijn XI niet beter dan hij dat elke nacht had gedaan sinds het beleg van Constantinopel was begonnen: het gedreun van de zware bombardes maakte hem telkens wakker als hij juist op het punt stond in slaap te vallen. Voor zonsopgang ging hij naar zijn studeerkamer, waar hij Phrantzes wachtend aantrof.

Hij was de heks alweer vergeten. In tegenstelling tot zijn vader, Manuel II, en zijn oudere broer, Johannes VIII, was Constantijn praktisch ingesteld, en begreep hij dat degenen die al hun vertrouwen in wonderen stelden meestal voortijdig aan hun einde kwamen.

Phrantzes wenkte naar de deur en Helena kwam geruisloos binnen. Ze zag er net zo bang uit als de laatste keer dat de keizer haar had gezien, en haar hand trilde toen ze de zak van schapenhuid ophief.

Zodra Constantijn de zak zag wist hij dat hij zijn tijd had verspild. De zak was plat en er sijpelde geen bloed uit. Hij bevatte duidelijk niet het hoofd van de gevangene.

Maar de uitdrukking op Phrantzes' gezicht verried geen teleurstel-

ling; hij zag er eerder onthutst en verward uit, alsof hij slaapwandelde.

'Ze heeft het dus niet bij zich?' vroeg de keizer.

Phrantzes nam de zak van Helena over, zette hem op de schrijftafel van de keizer en maakte hem open. Hij staarde de keizer aan alsof hij een spook zag. 'Maar wel bijna.'

De keizer keek in de zak. Iets grijzigs en zachts zat tegen de bodem gedrukt, als oud schaapsniervet. Phrantzes zette de kandelaar dichterbij.

'Dit zijn de hersens van die Anatoliër.'

'Heeft ze zijn schedel opengesneden?' Constantijn wierp een blik op Helena. Ze trilde in haar mantel als een bang muisje.

'Nee, het lijk van de gevangene leek intact. Ik heb hem door twintig man laten observeren, vijf per wacht, die hem vanuit alle hoeken in de gaten hielden. De wachten buiten de kelder waren ook extra waakzaam; nog geen mug zou binnen hebben kunnen komen.' Phrantzes zweeg even, alsof hij overweldigd werd door zijn herinneringen.

De keizer knikte ten teken dat hij verder moest praten.

'Twee uur nadat ze vertrokken was, begon de gevangene plotseling te stuiptrekken en viel dood neer. Onder de aanwezige waarnemers bevonden zich een ervaren Griekse dokter en veteranen van meerdere veldslagen – maar geen daarvan had ooit meegemaakt dat er iemand op zo'n manier was gestorven. Een uur later kwam ze terug en liet hun deze zak zien. Toen sneed de Griekse dokter de schedel van het lijk open. Die was leeg.'

Constantijn bekeek het brein in de zak: het was compleet en vertoonde geen sporen van beschadiging. Het breekbare orgaan moest heel voorzichtig zijn weggehaald. Constantijn richtte zijn blik op Helena's vingers, die naar de revers van haar mantel grepen. Hij stelde zich voor dat de slanke vingers werden uitgestoken en een paddenstoel plukten die verscholen in het gras stond, of een frisse bloesem boven aan een tak...

De keizer richtte zijn blik weer op naar de muur, alsof hij ergens naar keek wat boven de horizon daarachter oprees. Het paleis schudde onder een nieuwe reeks schoten van de reusachtige bombardes, maar voor de eerste keer voelde de keizer de bevingen niet.

Als er echt wonderen bestaan, is het nu het moment dat ze zich mogen manifesteren.

Constantinopel verkeerde in een wanhopige toestand, maar niet alle hoop was verloren. Na vijf weken bloedig oorlogsgeweld had ook de vijand zware verliezen geleden. Op sommige plekken lagen de Turkse lichamen even hoog opgestapeld als de muren, en de aanvallers waren net zo uitgeput als de verdedigers. Een paar dagen geleden was een dappere vloot uit Genua door de blokkade van de Bosporus gebroken en de Gouden Hoorn binnengevaren, met waardevolle voorraden en hulp. Iedereen geloofde dat zij de voorhoede vormden van meer steun vanuit de rest van de christenheid.

Het moreel was laag in het Ottomaanse kamp. De meeste bevelhebbers wilden heimelijk wel de voorwaarden voor de wapenstilstand van het Byzantijnse hof aanvaarden en terugtrekken. Dat de Ottomanen zich nog niet hadden teruggetrokken kwam door één enkele man.

Hij sprak vloeiend Latijn, had verstand van kunst en wetenschap en was bedreven in oorlogsvoering; hij had niet geaarzeld zijn broer in een badkuip te verdrinken om zijn eigen weg naar de troon veilig te stellen; hij had voor het oog van zijn troepen een mooi slavinnetje onthoofd om te laten zien dat hij niet door vrouwen kon worden verleid... Sultan Mehmed II was de spil waar de Ottomaanse oorlogsmachine omheen draaide. Brak die, dan zou de machine uiteenvallen.

Misschien heeft zich waarlijk een wonder gemanifesteerd.

'Waarom wilt u dit doen?' vroeg de keizer. Hij bleef maar naar de muur staren.

'Ik wil herinnerd worden.' Helena had op die vraag zitten wachten.

Constantijn knikte. Geld of schatten hadden geen aantrekkingskracht op deze vrouw; geen kluis of slot kon haar weghouden bij wat ze begeerde. En toch had een prostituee behoefte aan eer.

'Bent u een afstammeling van de Kruisvaarders?'

'Ja.' Ze zweeg even en voegde voorzichtig toe: 'Niet van de vierde kruistocht.'

De keizer legde zijn hand op Helena's hoofd en ze knielde neer.

'Ga, kind. Als u Mehmed II doodt, zult u de redder van Constanti-

nopel zijn, en voor altijd als een heilige herinnerd worden. Een heilige vrouw van de Heilige Stad.'

#

Bij zonsondergang leidde Phrantzes Helena naar de muren bij de Poort van St.-Romanus.

Op de grond bij de muren was het zand zwart geworden door het bloed van de stervenden; overal lagen lijken verspreid, alsof ze uit de hemel waren neergeregend. Een eindje verderop zweefde witte rook uit de reusachtige kanonnen boven het slagveld – ze zagen er te licht en gracieus uit voor hun doel. Nog verderop, onder de loodgrijze hemel, spreidden de Ottomaanse kampen zich zo ver uit als het oog reikte, en een dicht woud van banieren wapperde in de vochtige zeewind.

Aan de andere zijde bedekten de Ottomaanse oorlogsschepen de Bosporus als een veld van zwarte ijzeren spijkers die het blauwe oppervlak van de zee vastnagelden.

Helena sloot haar ogen. *Dit is mijn strijdperk; dit is mijn oorlog.*

Legenden uit haar jeugd, verhalen over haar voorouders die haar vader had verteld, kwamen in haar op: in Europa, aan de andere kant van de Bosporus, lag een dorpje in de Provence. Op een dag daalde er een wolk neer op het dorp waar een leger van kinderen uit wandelde, met stralende rode kruisen op hun wapenrusting en een engel aan het hoofd. Haar voorvader, een man uit het dorp, had gehoor gegeven aan hun roep en was over de Middellandse Zee gevaren om voor God te vechten in het Heilige Land. Hij was hogerop gekomen en uiteindelijk Tempelier geworden. Later was hij naar Constantinopel gekomen en had daar een mooie vrouw ontmoet, een heilige strijdster; ze werden verliefd op elkaar en vormden de basis van deze roemrijke familie...

Later, toen ze ouder was, was ze de waarheid te weten gekomen: het basisgegeven van het verhaal klopte. Haar voorvader had werkelijk deel uitgemaakt van de Kinderkruistocht. Het was vlak nadat de pest in de dorpen had huisgehouden, en hij had meegedaan in de hoop zijn maag te kunnen vullen. Toen hij van boord was gegaan bleek hij zich in Egypte te bevinden, waar hij en meer dan tienduizend andere

kinderen als slaven werden verkocht. Na vele jaren gevangenschap ontsnapte hij en zwierf rond tot hij in Constantinopel kwam, waar hij inderdaad een vrouwelijke soldaat ontmoette, een heilige ridder. Maar haar lot was weinig beter dan het zijne. Het Byzantijnse rijk had gehoopt op de elitetroepen van de christenheid om de heidenen te verdrijven, maar in plaats daarvan kregen ze een leger van breekbare vrouwen, zo arm als de mieren. Het Byzantijnse hof weigerde deze 'heilige strijdsters' te bevoorraden en de vrouwelijke ridders werden prostituees.

Meer dan honderd jaar had Helena's 'roemrijke' familie met moeite zijn behoeften bijeen weten te scharrelen. In de tijd van haar vader was de armoede van de familie zelfs nog nijpender geworden. De hongerige Helena nam het vak op dat haar illustere voorouder had uitgeoefend, en toen haar vader dat ontdekte had hij haar geslagen en haar gezegd dat hij haar zou vermoorden als hij haar ooit weer betrapte... behalve als ze haar klanten mee naar huis zou nemen, zodat hij een betere prijs kon bedingen en het geld 'voor haar' kon bewaren.

Helena liep van huis weg en ging alleen wonen en haar beroep uitoefenen. Ze was in Jeruzalem en Trebizonde geweest en had zelfs Venetië bezocht. Ze had geen honger meer en ging fraai gekleed. Maar ze wist dat ze niet verschilde van een grasspriet die in de modder langs de weg groeide: niet te onderscheiden van het slijk als de voorbijgangers haar vertrapten.

En toen ontdekte ze het wonder.

Helena zag Jeanne d'Arc niet als haar voorbeeld, al was dat ook een vrouw die goddelijk geïnspireerd was geweest. Wat had de Maagd van Orléans van God ontvangen? Enkel een zwaard. Maar God had Helena iets gegeven wat haar tot de heiligste vrouw naast Maria zou maken.

'Kijk, dat is het kamp van *el-Fātiḥ*, de Veroveraar.' Phrantzes wees in de richting direct tegenover de Poort van St.-Romanus.

Helena wierp er een blik op en knikte.

Phrantzes gaf haar weer een zak van schapenvacht. 'Er zitten drie portretten van hem in, vanuit verschillende hoeken en verschillend gekleed. Ik heb u ook een mes gegeven – dat zult u nodig hebben. We hebben zijn hele hoofd nodig, niet alleen de hersenen. U kunt maar

het beste wachten tot het nacht is. Overdag zal hij niet in zijn tent zijn.'

Helena nam de zak aan. 'U weet mijn waarschuwing nog.'

'Natuurlijk.'

Volg mij niet. Kom niet op de plek waar ik heen moet gaan. Anders zal de betovering niet meer werken, nooit meer.

De spion die haar de vorige keer vermomd als monnik was gevolgd had Phrantzes verteld dat Helena heel voorzichtig was geweest, en meerdere malen was omgekeerd en haar eigen pad had gekruist, tot ze de Blachernaewijk had bereikt, het gedeelte van de stad dat het hevigst door de Turkse kanonnen werd bestookt.

De spion had Helena de ruïne van een minaret zien binnengaan die ooit deel van een moskee was geweest. Toen Constantijn bevel had gegeven de moskeeën in de stad te verwoesten was deze toren gespaard omdat tijdens de laatste pestuitbraak een aantal zieke mannen daar naar binnen waren gevlucht en er gestorven waren, en niemand te dichtbij wilde komen. Na het begin van het beleg had een verdwaalde kanonskogel de bovenste helft van de minaret weggeslagen.

De spion was, Phrantzes' waarschuwing volgend, de minaret niet binnengegaan. Maar wel had hij twee soldaten ondervraagd die er ooit binnen waren geweest voor hij getroffen was door het verdwaalde projectiel. Ze hadden de spion verteld dat ze van plan waren geweest een wachtpost boven op de constructie te zetten, maar dat hadden opgegeven toen ze merkten dat het geheel niet groot genoeg was. Ze vertelden hem dat daarbinnen niets was, behalve een paar lijken die vrijwel tot op het skelet weggerot waren.

Ditmaal stuurde Phrantzes niemand achter Helena aan. Hij zag toe hoe ze zich een weg baande tussen de soldaten door die zich boven aan de muren verdrongen. Haar kleurige mantel stak scherp af tegen de bebloede en bemodderde wapenrusting van de soldaten. Maar de uitgeputte soldaten besteedden geen aandacht aan haar. Ze daalde van de muren af en liep, zonder een duidelijke poging te doen eventuele achtervolgers af te schudden, in de richting van de Blachernaewijk.

De nacht viel.

#

Constantijn XI staarde naar de opdrogende watervlek op de vloer: een symbool voor zijn wegkwijnende hoop.

Twaalf spionnen waren vanaf die vlek vertrokken. Afgelopen maandag, gekleed in de uniforms en tulbanden van de Ottomaanse strijdkrachten, waren ze heimelijk in een kleine zeilboot door de blokkade gevaren om de Europese vloot te verwelkomen die Constantinopel zou komen ontzetten. Maar alles wat ze zagen was de verlaten Egeische Zee, zonder ook maar een spoor van de geruchtmakende vloot. De teleurgestelde spionnen hadden hun plicht gedaan en vonden hun weg terug door de blokkade om de keizer het vreselijke nieuws te vertellen.

Constantijn begreep eindelijk dat de beloofde hulp uit Europa niets meer dan een droom was. De koningen van de christenheid hadden ijskoud besloten Constantinopel aan de heidenen over te leveren, nadat deze heilige stad zovele eeuwen het getij van de Mohammedanen had weerstaan.

Bezorgde alarmkreten van buiten doordrongen zijn oren. Een wacht kwam binnen en rapporteerde een maansverduistering: een verschrikkelijk voorteken. Er werd gezegd dat Constantinopel nooit zou vallen zolang de maan scheen.

Door de nauwe spleet van het raam zag Constantijn de maan in de schaduw verdwijnen, als in een graf aan de hemel. Hij wist, zonder precies te weten waarom, dat Helena nooit terug zou komen, en dat hij nooit het hoofd van zijn vijand zou zien.

Een dag ging voorbij, en toen een nacht. Er kwam geen nieuws van Helena.

#

Phrantzes en zijn mannen hielden halt tegenover de minaret in de Blachernaewijk en stegen af.

Iedereen was verbijsterd.

Onder het koude, witte licht van de zojuist gerezen maan scheen de minaret volledig te zijn: de scherpe bovenkant wees de sterrenhemel in.

De spion zwoer dat de bovenkant van de minaret de laatste keer dat hij hier was ontbroken had. Verscheidene andere officiers en soldaten, die bekend waren met de omgeving, bevestigden dat.

Maar Phrantzes keek vol koude woede naar de spion. Hoeveel getuigen ook het tegenovergestelde beweerden, hij moest wel liegen: de volledige minaret was daarvan hard bewijs. Phrantzes had echter geen tijd om straffen uit te delen; nu de stad op het punt stond te vallen zou niemand aan de straf van de Veroveraar ontsnappen.

Een soldaat naast hem besloot zijn mond te houden toen hij Phrantzes' gezichtsuitdrukking zag. Hij wist dat de ontbrekende top van de minaret niet door een kanonskogel was verwoest. Hij had twee weken geleden op een ochtend ontdekt dat de bovenste helft van de minaret ontbrak, zonder dat er de nacht daarvoor kanonvuur was geweest, en hij wist nog dat er geen puin op de grond rond de minaret had gelegen. De twee soldaten die die ochtend bij hem waren geweest waren beiden gesneuveld in de strijd, en hij wilde nu liever niets zeggen, vooral omdat hij toch niet geloofd zou worden.

Phrantzes en zijn mannen gingen de onderkant van de minaret binnen, waar ze de resten van de lichamen van de pestslachtoffers zagen liggen, door de ruimte verspreid door wilde honden, maar er was geen levende ziel te bekennen.

Ze gingen de trap op en kwamen op de tweede verdieping, waar ze bij het flakkerende fakkellicht Helena opgekruld onder een raam zagen liggen. Ze leek te slapen, maar haar halfdichte ogen weerspiegelden het licht van de fakkels. Haar kleren waren vuil en gescheurd, haar haren zaten in de war; er zaten een paar bloedige krassen op haar gezicht, die ze misschien zelf had gemaakt.

Phrantzes keek om zich heen. Dit was de bovenste verdieping van de minaret, een lege, kegelvormige ruimte. Hij merkte de dikke laag stof op die alles bedekte, maar er waren maar weinig sporen in te zien, alsof Helena, net als zij, nog maar net was aangekomen.

Ze werd wakker; door de muur met haar handen te klauwen stond ze op. Het maanlicht dat door het raam viel veranderde het warrige haar rond haar gezicht in een zilveren halo. Ze staarde met wijd open ogen en leek maar met moeite tot de werkelijkheid terug te keren.

Maar toen sloot ze haar ogen weer, alsof ze een droom wilde vasthouden.

'Wat doe je hier?' riep Phrantzes haar toe.

'Ik... ik kan dáár niet heen.'

'Waarheen?'

Nog steeds met halfdichte ogen om haar herinneringen te blijven proeven, als een kind dat een geliefd speelgoedje vasthoudt dat ze niet kwijt wil, antwoordde ze: 'Er is dáár zo veel ruimte, zo comfortabel...' Ze opende haar ogen en keek dodelijk verschrikt rond. 'Maar hier is het als de binnenkant van een doodskist, of ik nu in de minaret ben of erbuiten. Ik moet dáárheen!'

'En je opdracht dan?'

'Wacht!' Helena sloeg een kruis. 'Wacht!'

Phrantzes wees uit het raam. 'Het is te laat om te wachten.'

Een golf van lawaai overspoelde hen. Wie zorgvuldig luisterde kon twee bronnen onderscheiden.

De ene bron lag buiten de stad. Mehmed II had besloten morgen de beslissende aanval op Constantinopel uit te voeren. Op dit moment reed de jonge sultan door het Ottomaanse kamp en beloofde zijn soldaten dat hij alleen maar Constantinopel zelf wilde hebben; de schatten en de vrouwen van Constantinopel zouden aan de soldaten toevallen, en na de val van de stad zou zijn leger drie dagen de tijd krijgen om alles te plunderen wat ze maar wensten. Alle soldaten juichten bij die belofte van de sultan, en het geluid van trommels en trompetten begeleidde hun vrolijkheid. Deze vreugdevolle herrie, gemengd met de rook en de vonken van de vuren die voor de kampen brandden, bedekte Constantinopel als een neerdrukkend getij des doods.

Het lawaai dat uit Constantinopel kwam klonk daarentegen luguber en ingehouden. Alle inwoners hadden door de stad geparadeerd en waren samengekomen bij de Hagia Sophia om een laatste mis bij te wonen. Dit was een nooit eerder vertoond tafereel, dat ook nooit meer vertoond zou worden in de geschiedenis van het christendom: begeleid door plechtige hymnen, bij gedempt kaarslicht, verzamelden de Byzantijnse keizer, de patriarch van Constantinopel, orthodoxe christenen uit het oosten en katholieken uit Italië, soldaten in volle-

dige wapenrusting, handelaars en zeelieden uit Venetië en Genua, en massa's gewone burgers zich allemaal voor Gods aangezicht om zich voor te bereiden op de laatste strijd van hun leven.

Phrantzes wist dat zijn plan mislukt was. Misschien was Helena wel alleen maar een gewiekste oplichtster en bezat ze helemaal geen toverkracht – die mogelijkheid had verre zijn voorkeur. Maar er was een andere, veel gevaarlijkere mogelijkheid: ze bezat wel toverkracht en was al bij Mehmed II geweest, die haar een nieuwe opdracht had gegeven.

Wat had het Byzantijnse rijk, wankelend op de rand van de afgrond, haar tenslotte te bieden? De belofte van de keizer om haar tot heilige te maken zou waarschijnlijk niet vervuld worden: Constantinopel noch Rome zou een heks en een hoer heilig willen verklaren. Waarschijnlijk was ze inderdaad teruggekeerd met twee nieuwe doelen voor ogen: Constantijn XI en hemzelf.

Had Orban, de Hongaarse wapensmid, haar niet al een voorbeeld gegeven? Hij was eerst bij Constantijn XI gekomen met zijn plannen voor reusachtige kanonnen, maar de keizer had geen geld om zelfs maar zijn salaris te betalen, laat staan om de bouw van zulke kolossale apparaten te financieren. Daarop was hij naar Mehmed II gegaan, en de dagelijkse bestokingen hadden een constante herinnering aan zijn verraad gevormd.

Phrantzes keek naar de spion, die onmiddellijk zijn zwaard trok en het in Helena's borst stak. Het zwaard doorboorde haar lichaam en kwam vast te zitten in een spleet in de muur achter haar. De spion probeerde het zwaard los te trekken, maar het kwam niet van zijn plaats. Helena legde haar handen op de greep van het zwaard en de spion liet het wapen los; hij wilde haar handen liever niet aanraken.

Phrantzes vertrok met zijn mannen.

Tijdens haar terechtstelling had Helena geen enkel geluid gemaakt. Geleidelijk aan zakte haar hoofd omlaag en de zilveren halo die gevormd was door haar lokken zakte weg uit het maanlicht om in de duisternis te verdwijnen. De maan verlichtte een klein stukje vloer in het donkere interieur van de minaret, waar een stroompje bloed vloeide als een dunne zwarte slang.

Het lawaai zowel binnen als buiten de stad stopte in de stilte die voorafging aan een grote slag. Het Oost-Romeinse Rijk verwelkomde zijn laatste ochtend op deze aarde, op het kruispunt van Europa en Azië, van land en zee.

Op de tweede verdieping van de minaret stierf de tovenares, vastgeprikt aan de muur. Zij was misschien wel de enige echte tovenaar in de gehele geschiedenis der mensheid. Helaas was tien uur daarvoor het tijdperk van toverij, kort als het was, ook tot een einde gekomen.

Het tijdperk van toverij begon om vier uur 's middags op 3 mei 1453, toen de aarde voor het eerst werd blootgesteld aan het hoogdimensionale fragment. Het eindigde om negen uur 's avonds op 28 mei 1453, toen het fragment de aarde volledig achter zich liet. Na vijfentwintig dagen en vijf uur hernam de wereld zijn gewone loop.

Op de avond van 29 mei viel Constantinopel.

Toen de bloedige slachtpartij van de dag zijn onvermijdelijke einde bereikte, riep Constantijn XI, oog in oog met de zwermende Ottomaanse massa's: 'De stad is gevallen, maar ik leef nog.' Daarop scheurde hij zijn keizerlijke mantel af en trok zijn zwaard om de toestromende hordes tegemoet te treden. Zijn zilverachtige wapenrusting glansde voor een ogenblik als een stuk metaalfolie dat in een vat met donkerrood zwavelzuur was gegooid, om daarna te verdwijnen.

De historische betekenis van de val van Constantinopel zou nog vele jaren onduidelijk blijven. Voor de meeste mensen betekende hij enkel de laatste ademtocht van het Romeinse Rijk. Byzantium vormde een duizendjarig spoor achter de wielen van het oude Rome, en hoewel het een tijd lang glorie had gekend, was het uiteindelijk verdampt als een plasje water in de hete zon. Ooit hadden de oude Romeinen plezier gemaakt in hun grote, schitterende baden, en gedacht dat hun rijk, net als het graniet van de muren van het bassin waarin zij dreven, voor altijd zou duren.

Geen enkel banket duurde eeuwig. Aan alles kwam een einde. Aan alles.